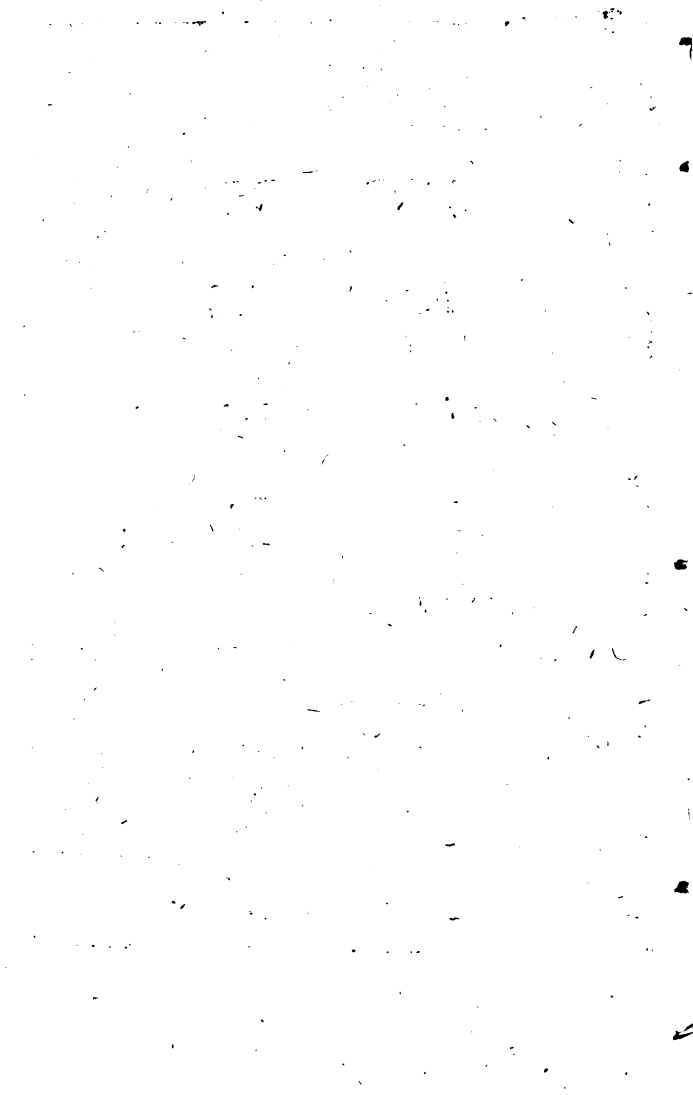

ENCHIRI-
DION
MVSICAE
MENSU-
RALIS.
à GEORGIO RHAV
congestum.

HOME. lib. Odyss. 8.

*Sunt enim uenerabiles cantores
et plurimum ab omnibus morta-
lib. amandi, quandoquidem Musa
eos docuit, amat enim cantores.*

AD PVEROS SCHOLAE
Vitebergensis.

VO **CONSILIO**
has nostras de musica præ
ceptiunculas, nunc denuo
in vulgus ediderimus op
timi pueri, indicauimus
supra in principio primi
libri in Epistola ad venerandum virum
D. Ioannem Bugenhagen &c. hac de
re scripta, Verum quia & hoc ex re studiij
vestri præcipue esse videbatur, si memo
riam vestram in discendis huius artis ele
mentis, q̃ maxime possem adiuuarem,
præfiximus singulis huius libelli capitibus
elegantēs sane **CHRISTOPHORI** He
gendorffini versiculos, quibus ipse rei sum
mam, quæ in vnoquoq; capite tractatur, vt
breuissime ita vtilissime, in meam & ve
stram gratiam complexus est, vestri
officij erit, cum meam, tum illius
operam & in hac parte boni
consulere, Valete.

AD LECTOREM.

CHRIS. HEGEN.

*Instructus pugnat melius certo ordine miles
In bellum, quam si precipitanter eat.
Et citius semper nunquid meminisse solemus
Ordine si fuerint tradita cuncta suo?
His rebus ductus, Capiti argumenta repono
Omni, quo citius singula percipias.*

DE PRINCIPIIS CAN- tus mensuralis.

MUSICA mensuralis quæ & figuralis seu noua dicitur, est scientia quæ in cantus ipsius figuralis penetralia quemuis trahit, omnia eius principia ob oculos vocans. Quandoquidem ex Aristotelis sententia, vnaquæque res tum ad vnguem scitur quando eius principia constant, non aliter num erit, si & musices principia seu elementa (si Aristotelis verbo vti velimus) in medium protulerimus.

Prin

DE PRIN. CAN. FIGV.

Principia cantus mensuralis sunt duplicia, MATERIALIA, quæ ipsius cantus materiam indicant, & subdiuiduntur in positiua & priuatiua, POSITIVA, quæ cantum positue representant, vt sunt notularum characteres, PRIVATIVA, quæ cantum concinentia sua spoliant & interquiescere faciunt, quod totum in pausulas relegatur. FORMALIA principia sunt, quæ esse ipsius cantus exprimunt, id quod fit, dum vnaquæq; notula ad calculum existitur.

In notulis duplex mensura animaduertenda, Essentialis, quæ scilicet pausarum essentialia & γνῶσις aperit, vtpote, modum tempus & prolationem, Et accidentalis, quæ per accidentia (vt alterationem, imperfectionem, ligaturam vel proportionem) notis ascribitur & pausis,

CAPVT PRIMVM DE CONSIDERATIONE figurarum.

*Pausarum quæ sit ratio & figura notarum
Te caput hoc primum, lector amice docet.*

FIGVRA est species quædam, notarum & pausarum cognitionem velut in tabula demonstrans, Vel (si aliam maius notationem) est quædam ostensio vocis accommodatæ (id est rectæ) vel posthabitatæ.

Vocem autem rectam appellamus, quæ sub certam quandam mensuram incidit, hoc est, quæ certa mensura cantabilis est & pronunciabilis, vt Nota, est enim vocis ipsius quasi symbolum, sunt autem quinque notæ genuinæ, proportionem modi in se recipientes, temporis & prolationis.

Posthabitam vero seu oumissam, dicimus, quæ ipsa taciturnitate, certa temporis mensura consideratur, pausa enim quælibet artificioso silentio mensuratur, & est figura lineis spacijsq; transversaliter inserta, taciturnitatem indicans.

Pausa

DE PAVSIS.

PAVSAE SVNT EXCOGI

tatae propter quatuor.

PRIMO, ad anhelitus respirationem, ne scilicet canentis spiritus ob cantilenae celeritatem deficiat, dant enim vigorem modulatori, quemadmodum enim in sermonis ductu, necesse est fieri quasdam silentij distinctiones, cum vt auditor intelligat clausularum diuersitatem, tum etiam vt is, qui loquitur, captato spiritu, maiori acrimonia pronunciet, teste Ausonio, qui ait, *Distinctio sensum auget, & ignavis dant interualla vigorem &c.* idem quoque faciamus oportet in cantionibus.

SECUNDO, sunt inuentae pausae propter notulae difficilem positionem, & formandarum fugarum gratia, hoc enim vel in primis compositor cantilenarum conandum est, vt cantilenas (quoad fieri potest) aptissimis fugis componat, iuxta illud, *Inserere saepe fugas & erit subtile poema.*

Quanto enim voces mutabiliores sunt, tanto magis cantum ipsum mellitum & auribus

a. iiii. bus

DE PAVSIS.

bus aceto lotis, amicio rem reddunt, tum etiam, ut quemadmodum cibi, alium atq; alium in corpore sanguinem gignunt, sic & illæ cantilenæ, optimis fugis textæ, mire animos hominum demulcent.

Tertio, propter evitare tritonum, semidiapentem & alia musicæ prohibita intervalia. Item, ad duarum concordantiarum perfectarum distinctionem, quæ mutuo se se neutiq; possunt sequi, nisi vel pausa vel nota interueniat.

QUARTO, propter varias cantilenæ partes, ne concentus suauitas strepere magis q̃ consonare videatur, nam nostra tempestate, præstantes in hac arte viri, cantilenas quinque vocibus constantes, formant, non raro octo vocum harmonia resonantes odas, & quod sat scio plerisque in admirationem non parum deuocabit, odas a plerisque componi, duodecim vocibus sonoras, tanto enim omnis cantilena auditu suauior existimatur, quanto idonea pausarum

DE PAVSIS.

rum interceptione variabilior efficitur, alternatim enim varietate, nunc cantando nunc silendo, gaudet natura.

Pausæ constituuntur in cantu tripliciter, scilicet essentialiter, indicialiter & utroque modo. Essentialiter, quando silentium demonstrant. Indicialiter, quando non silentium sed modum perfectum indicant, & tunc ante temporis signum, locum sibi vendicant.

Pausarum autem numerus, quidue representent, earundemque figurationes, ex sequenti descriptione innotescunt.

a v

DE

DE NUMERO FIGVRARVM SIMPLICIVM.

Quia vbicunq; ponitur,
notat filire notulam.

Maxima

Longa

Breuis

Semibreuis
Cui ista
vices re
pendit
pausa.

Minima

Seminima

Fusa

Semifusa

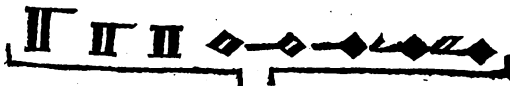

Figura
rūsim
pliciū,
alia dī
ctur.

Est adhuc

DE PAVSIS.

Est adhuc quædam pausa quæ lineas omnes transcendit, & dicitur generalis, ut ♫

Est & quædam tria occupans spacia, quæ dicitur pausa modi, quem indicat, sic, ♪

♫ Pausa genera- lis	Loco cuius po- nitur iste cha- racter.	♪ Pausa modi est similis per- fectæ longæ.
---------------------------	--	--

Nunc quo res apertius capiatur, vocum & notarum paradigma ante oculos posnam, effluunt enim demissa per aures, & citius addiscuntur oculis subiecta fidelibus, teste Horatio.

SEQVITVR EXERCITIVM
figurarum simplicium.

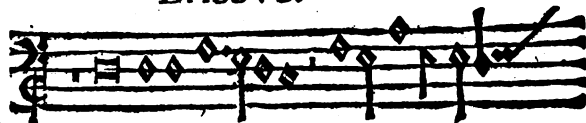
Tenor

EXERCICIUM

TENOR,

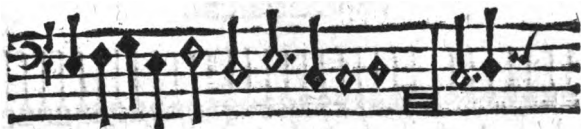

BASSVS.

Bassus exercitij.

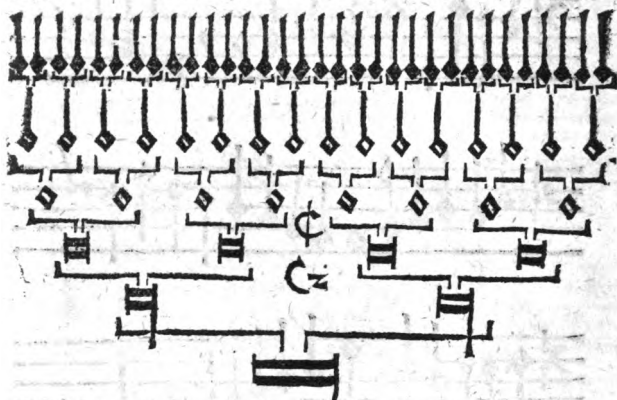
EIGVRARVM.

Ultimas tamēn simplices notarum species (quas neoterica illa musicorum ætas nobis quasi auctarium quoddam adiecit) raro in vsum sumimus, præterq̃ q̃ in clausulas instrumentorum, augmentationemq̃ frequenter incidunt.

Resol.

RESOLVTIO NOTARVM imperfectarum.

NVNC CAUTIONES QVAS
dam de figuris subiungam, ne dum igno-
rantur, scrupulum iniciant
pueris.

PRIMA.

Pausæ in omnibus imitantur notas,
demptis alterationibus & imperfectioni-
bus.

II.

Essentiales figuræ duplici mensuran-
tur

CAVTELAE.

cur valore, ternario & binario, ita musici in ternario perfectam, in binario imperfectam figurarum dimensionē considerant, quocirca refert Boetius, Omne trinum perfectum & omne binum imperfectum.

III.

In simplicibus notarum figuris idem est, siue cauda ascendat siue descendat.

III.

Omnia quæ simplices patiuntur notæ, etiam ligatis conveniunt.

V.

Diminutiores figuræ, numero ternario non sunt computandæ.

VI.

Postremarum duarum figurarum paulatim

CAVTELAE.

ſæ (ob nimiam ſuam velocitatem) in uſum
muſicum raro accedunt.

VII.

Omnes figurarum ſpecies augmentan-
tur, præter maximam, ea enim cuius valo-
rem aſſumat, maiorem ſe non habet.

VIII.

Figurarum menſuram, diminutio & ſe-
miditas (non valorem) auferunt.

IX.

Paſas æque ac notas proportionum di-
minutionibus ſubefſe volunt muſici.

X.

Coloris notarum tanta eſt viſ, vt in fi-
guris perfectis auferat tertiam partem, in
imperfectis, modo quartam auferat partem,
modo hemiolam proportionem indicat, vt
patebit cap. vlt.

Caput

Vide ſupra ⊕

CAPVT SECVNDVM DE LIGATVRIS.

*Huc ades atq; caput tu nolue reuolue secundum
Connexas discas, compositasq; notas.*

LIGATVRA est vnus notæ ad aliam
Liunctura, facta vel ex quadris vel obli-
quis aut vtriusq; figuris, Inuenta, cum prop-
ter subtilitatem, tum cantus exornationem,
tertio propter textus applicationem, in liga-
tura enim vtriusq; cantus, syllaba textus
applicatur solum primæ parti ipsius compos-
itionis notarum.

Fît autem ligatura, cum per tractum seu
lineam ascendentem vel descendentem, no-
tulae copulantur, in parte sinistra vel dextra.

Ligabilium notarum sunt quatuor spe-
cies, scilicet, maxima, longa, brevis & semi-
brevis. Maxima, siue ligata siue non, nunq;
valorem immutat, aliarum vero trium vis
valorq; vbi colligatae fuerint, ex ordine pa-
tebit, secundum namq; diuersam connexio-

b nem

DE LIGATVRIS.

¶ **Nota**, alium & alium sibi valorem vsurpant.

Omnis nota in ligatura, aut est inicialis, aut media vel vltima.

INICIALIS est in qua ligatura incipit. Media est quælibet inter primam & vltimam clausa. Finalis, quæ ligaturam finit.

PRO LIGATVRARVM COG-

nitione non piguit sequentes
adscribere regulas.

I.

Omnis ligatura conscendens vel descendens, quadro vel obliquo corpore, sinistrorsum in ascensu virgulata, primarias duas semibreues constituit, Sic.

II.

Si in descensu virgulata fuerit prima, ipsa sola brevis est.

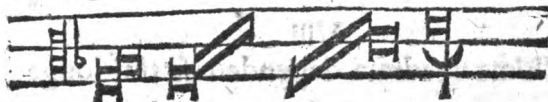
DE LIGATURIS.

III.

Omnis nota in dextro latere vel sursum
vel deorsum caudam habens, longa est.

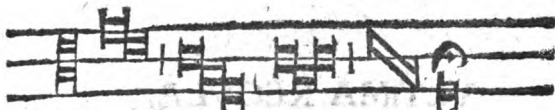
III.

Ligatura conscendens, quadro vel ob-
liquo corpore, cuius prima nota nullam ha-
bet vtrgulam, reddit primam breuem.

V.

Prima carens cauda, longa est, cadente
secunda.

DE QVANTITATE MEDIA- rum notularum regula.

VI.

In medijs nulla quantitat̃is diuersitas cō-
sideratur, nam omnis media, qualitercumq̃
formata fuerit, breuis est, nisi precedens ha-
buerit caudā in sinistra parte sursum tractā.

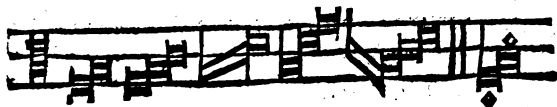
b q̃

DE

DE LIGATURIS.

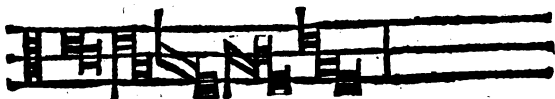
DE VLTIMIS. VII.

Vltima ascendens a p̄cedente, brevis est, excipe ligaturam duarum hemibreuiū.

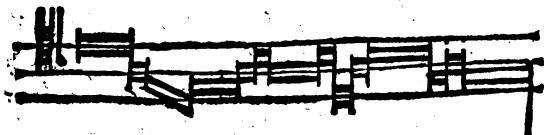
VIII.

Vltima quadrata dependens sit tibi longa.

VLTIMA REGVLA.

Maxima in ligatura valorem non immutat.

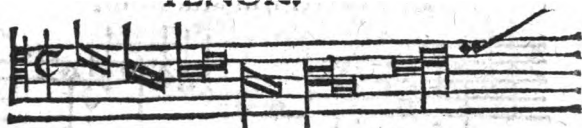

Regularum

DE LIGATVRIS.

Regularum omnium exempla veluti
in vnum aceruum congestarum, tenor scilicet
quens proculdubio indicabit.

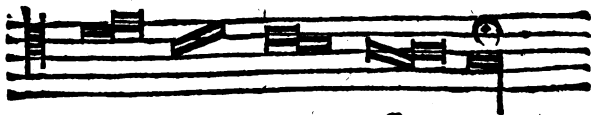
TENOR.

Prime

Secunde

Tertie

Quartę &
Septimę

Quintę
Octauę.

Sextę

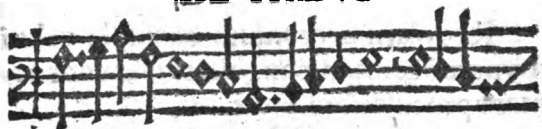
BASSVS.

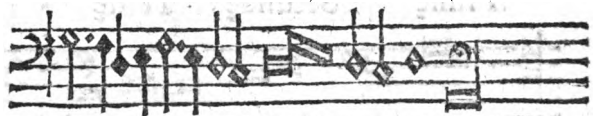
b iij

Bassus

DE TRIBVS

Ballus exercitij ligaturarum.

CAPVT TERTIVM DE TRIBVS MVSICAE gradibus.

*Quid sit forte modus? quid sit prolatio, tempus
Nosce cupis, nostra haec, pagina cuncta docet.*

MODVS est maximarum longarumq;
mensura, Et scinditur in maiorem &
minorem, quoniam duas notarum figuras
considerat, maximam & longam, Modus
maior propter eius diuturnitatem, rarissime
inues

MVSICAE GRADI.

inuenitur, licet apud veteres communis fuerit, quorum vterq; rursus in duas partes separtur, scilicet in perfectam & imperfectam.

DE MODO MAIORI.

MODVS maior perfectus est, cum maxima valet tres longas, id est, cum in ea tres longe considerantur, estq; nil aliud nisi maxima perfecta. **IMPERFECTVS**, quando maxima includit duas longas.

DE MODO MINORE.

MODVS minor, perfectus est, qui longam tribus mensurat breuibus vel temporibus. **IMPERFECTVS**, qui duas breues in longa considerat.

DE TEMPORE.

TEMPVS est breuium notarum cognitio, & quia in cantilenis, breuis interdum tres, aliquando duas includit semibreues, ob id bisariam diducitur.

b $\frac{1}{2}$

Temp.

DE TRIBVS

Tempus perfectum est, vbi brevis nota tres continet semibreues, imperfectum vbi duas.

PROLATIO tertius gradus (qui minimas in semibreuibz mensurat) Est ipsarum dimensio, quot enim semibreuis minimas valet, id ex prolatione dinoscitur.

PROLATIO perfecta est, cum semibreuis diuiditur in tres minimas, imperfecta, cum in duas.

Prænotata igitur principia seu dicti gradus, per diuersa habent dinosci signa, quæ in sequentibus patebunt, nullum vero datur principium formale, quod minimas immediate respiceret figuras, quoniam semper idem in ipsis valor valet, & idem numerus. In quolibet enim signo, minima valet duas semiminimas, hæc duas fusas, Fusa duas semifusas.

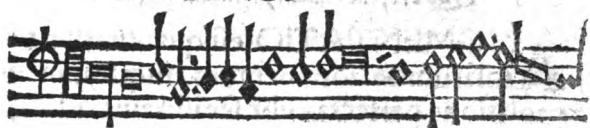
Exemplum succedit, cuiusvis generis notarum vim (pro ut musices gradus exigit) explicans.

Discantus

GRADIVS.
DISCANTVS.

TENOR.

Tempus perfectum.

b v

Bassus

DE AVGMENTA.

BASSVS. Exemp. modi mi. per.

CAPVT QVARTVM DE AVGMENTATIONE & diminutione.

*Te quartum lector caput ad sis rite docebit
Quo crescat cantus diminuatq; modo.*

AVGMENTATIO est quantitatis no-
tularum maioraumentum, fitq; solum in
prolatione perfecta, vbi semibreuis tribus,
& minima vno metitur tactu integro, hu-
ius signum extrinsecum est vel . circa
vnam dumtaxat cantilenæ partem constitu-
tum. Si autem in singulis cantilenæ parti-
bus tale signum affixum fuerit, non est aug-
mentatio, sed perfecta simpliciter prolatio,
vbi tres minimas vel vnā semibreuem, in
teger tactus continebit.

Intrin.

DE DIMINVTIONE

Intrinfecum augmentationis figum,
notarum paucitas est, sine repetitionis figo
no, circa vnam cantus partem. Inuuitur eto
am per canonis inscriptionem, dicendo,
crescit in triplo &c.

DE AVGMENTATIONE

vide exemplum.

TENOR.

BASSVS.

Diminutio

DE DIMINVTIONE.

DIMINVTIO

Est abstractio certi valoris quantitativi, ab ipsis figuris, vel est remotio quantitatis ab ipsa mensura, nihil a semiditate discrepat, nisi quod illa in signis perfectis ac figuris ternario numero metiendis, reperitur, hæc in imperfectis, Indicatur vero per hæc signa ①, ② in quibus non notarum minuitur numerus (manet enim signum perfectum) sed media mensuræ pars adimitur, tertiam enim inuenire partem difficile est.

Tale igitur signum ①, musicum concensum indicat paulo velocius debere metiri quam in illo ②. Item, hoc ② quoque plusquam tardius quam in illo ① indicat, atque parum inter sese distant & esse & valore, quandoquidem utrobique notarum est valor idem, & ternaria perfectio.

DE SEMIDITATE.

SEMIDITAS fit in tempore imperfecto, quando semicirculus per tractum diuiditur sic ③. ibi enim dumtaxat omnium notarum medietas canitur, Vel per hæc signa, Oz Cz, duæ namque semibreues sic vno tactu

DE SIGNIS.

tactu metiuntur in vna cantus parte, quando vnica tactum perficit in altera parte, signo non diminuto, per virgulam scindentem aut numerum appositum. Vnde.

*Cifra rota dextro lateri binaria iuncta
Innuat, ut tactu nota prendatur brevis uno
Si quoq; semi rotam, cifra quacunq; uacantem
Linea pertransit, mensuram signat eandem
Quod uulgo signum uocitatur Semiditatis
In duplo crescit, numero ueniente duali.*

CAPVT QVINTVM DE SIGNIS.

*Signorum ratio (quæ non est ultima uostræ,
Artis) sub quintum est rite redacta locum.*

NON clam me est, quanta sit de signorum ratione inter musicos controuersia, vnusquisq; enim nouas quasdam signorum species effingere laborat, modo vt aliud quid noui secum adferre videatur, cum profecto ea res, non raro tyronum profectum commodumue retardet. Quapropter nos
exclusa

DE SIGNIS.

exclusa omni varietate, signa vſitatiōra
erradere conabimur, malo enim pueros eru-
dire q̃ per ambages circumducere, ſtultiſ-
ſimum enim eſt, amnem ducem ad mare ſe-
qui, cum aliunde iter pateat.

SIGNVM igitur eſt, quod primari-
am facit cognitionem de cantu, quo ad mo-
dum tempus & prolationem, & ſecatur bi-
ſariam, ſcilicet in principale & minus prin-
cipale.

Principale eſt, per quod modi, tempos-
ris & prolationis qualitatem cognoscimus,
& per quod diuerſarum notularum valores
iudicamus, & tale iterū eſt duplex, Expres-
ſum & implicitum. **EXPRESSVM**, quod
in cantilenarum principio ponitur, vt eſt O
vel C, punctus & numerus, ex quorum cō-
mixtione diuerſa conſtantur ſigna.

IMPLICITVM dicitur, quod intrin-
ſecus gradum indicat, vel notarum repletio-
ne, aut pauſarum diſpoſitione.

Modi

DE SIGNIS.
MODI SIGNA EXPRESSA
hoc pacto cognoscuntur.

Si perfecto circulo connexetur numerus ternarius, sic, O_3 , modum demonstrat maiorem, si vero binarius, tunc indicat modum minorem O_2 .

**SIGNA TEMPORIS EX
TRINSECA.**

Integer circulus sine numero sic O vel $\bigcirc$ tempus indicat perfectum, Semicirculus tempus imperfectum notat, ut C $\bigcirc$.

**PROLATIONIS
SIGNA.**

In quocunque in gyrum ambitu est punctus $\bigcirc$ $\bigcirc$, prolatio ibidem est perfecta, absentia puncti designat prolationem imperfectam.

Nec hoc indigni animadversione erit, quod si circulo vel semicirculo numerus accedat, tunc

DE SIGNIS.

tunc circulum ipsum modum, & numerum
tempus representare, porro omnis nume-
rus additus circulo vel semicirculo, præterq̃
q̃ numeri rationem explicat, hoc est, præter
essentię suę modum, diminutionem etiam
indicat, id est, cantum paulo citius emode-
randum esse declarat.

*Cifra gradum signat circo lateraliter herens
Cui dum subijcitur mensura est significatrix.*

Vt autem cantilenarum cognitio tibi
constet, dicta illa signa extrinseca, impen-
dio te eo perducere possunt.

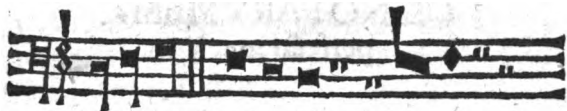
COGNITIO GRADVVM intrinseca.

Quotiescumq; in cantu tres longæ, vel
formaliter vel æquivalenter denigrantur,
aut pausa tria occupauerit spacia, tunc can-
tus est de modo minore perfecto, Aut si
tres breues colorantur, aut duæ semipausæ
simul positæ in cantu reperiantur, cantile-
na est de tempore perfecto. Simili modo
dicas de tribus semibreuibus.

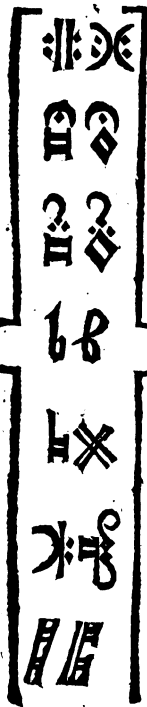
EXEMPLVM.

Grav

GRADVVM SIGNA INTRIN.

Modi. Temporis. Prolationis.

Repetitionis.

Generale, vel pausa generalis.

Conuenientiae post pausas.

Bmollitatis.

Aduri, vel aspirationis.

Ffaut.

cfolfaut.

Sunt et alia explicita minus principalia signa quae istis characteribus figurantur.

Et dicitur signum.

CAPVT SEXTVM

DE NOTARVM IM-

perfectiōe.

*Quo nam forte modo numerus ternarius instat,
Decedat, Sextum uolue reuolue Caput.*

Imperfectio est tertiæ partis valoris alicuius notulæ ablatio, Nam imperfectare notam, est eius valoris tertiam partem adimere, hoc est, notam perfectam imperfectam reddere, vnde liquet nullam posse imperfecti notulam, nisi alias tres valeat notas, Et quia in gradibus perfectis semper numerus ternarius reperitur, sequitur imperfectiorem solum in illis contingi, Vnde.

*Maxima, longa, brevis, tantummodo semibrevisq;
Perfectæ fiunt, reliquæ non perficiuntur.*

Quælibet autem imperfectio fit, vel per notulam, vel pausam, vel per colorem.

DE IMPERFECTIONE REGULÆ generales.

P r i m a

DE IMPERFECTIONE.

PRIMA. Maior notula per minorem, & nunq̃ minor per maiorem imperficitur, sicq̃ omnis imperfectibilis figura, maior erit imperficiente.

Figurarum alia dicitur **AGENS**, id est imperficiens tantum, vt minima, Quædam **PATIENS**, id est imperfectibilis, vt maxima, Quædam agens & patiens, respectu diuersorum, puta, quæ imperficit & imperficitur, vt longa, breuis & semibreuis.

SECUNDA. Omnis figura imperfectibilis, vel a facie vel a tergo imperfici poterit.

TERTIA. Similis similem non imperficit, sic nec longa a longa, nec breuis a breui imperficitur.

QUARTA. Vna nota interdum imperficitur in alia, vel a parte propinqua, vel remota, remotiore vel remotissima, ante & post, ratione partis propinquæ perfectæ, in toto inclusæ, sic in signo Oz longa continetur
c ij ra in

DE IMPERFECTIONE

ta in maxima, imperficitur per breuem, nisi obftet punctus diuisionis, Etiam in signo temporis perfecti sic O, breuis in maxima & longa contenta, imperficitur per semibreuem.

QVINTA.

Notulæ etiam imperficiuntur a pausis, cum scilicet ante vel post notas perfectas, pausæ minoris speciei collocantur. Pausa autem non imperficitur, sed tantum imperficit, Quælibet tamen pausa, habet eam imperficere notam, quam species cui equiualeat.

SEXTA.

Nigredo seu color adueniens notulis maioribus, in suis signis perfectis, imperficit. Imperfectis vero figuris notarum, adimit quartam partem, si modo non adferat hemiolam proportionem. Id autem cognoscere licebit ex tactus mutatione, Nonnunquam etiam figuris propinquioribus euenit repletio, propter euitandam alterationem

DE IMPER.

onem. Et tunc apud doctissimos quosq; nec quicquam auferre nec adferre dicitur.

Tria figurarum imperfectionem declarant, scilicet numeralis imperfectio, punctualis diuissio, punctus enim diuisionis inter duas semibreues positus, primam semibreuem primæ breui, secundam secundæ, in diuisione comprobatur applicari, Et tertium, figurarum plenitudo.

DE DVPLICI IMPERFE

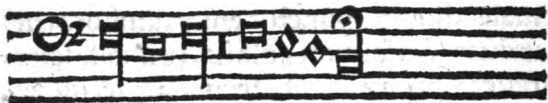
ctione, totali & partiali.

TOTALIS fit, cum in suo gradu perfecto longa imperficitur a parte sua propinqua, aut ab aliquo equiualeenti, cuiusmodi sunt notæ minores & pausa, vt Oz. Simili modo imperficiuntur breuis & semibreuis in eorum signis perfectis.

PARTIALIS, quando maior nota perfecta vel imperfecta, continens tamen partes perfectas, imperficitur vel ante vel post, per notam remotam vel remotiorem vel remotis, gratia partis sue perfectæ &c.

DE IMPERFECTIONE.

In signo modi minoris perfecti Oz imperfectitur longa a breui, vel ab eius pausa, aut æquiualentī, quando ipsam immediate sequitur, vt in exemplo sequenti.

In signo temporis perfecti O ⊕ C3. breuis a semibreui imperfectitur, vel ab eius pausa &c. sic.

Item, in signo prolationis perfectæ ⊕ ⊕ semibreuis a minima imperfi. Exemplum.

Et hoc est verum, nisi punctus perfectionis aut diuisionis interturbauerit. Sunt autem dictæ notarum species perfectæ, si simili-

lis

DE IMPERFECTIONE.

lis pausa vel nota eas sequatur. Item, brevis ante ligaturam semibreuium. Similiter cum in tempore perfecto duæ semibreues pausæ, simul in eadem linea positæ, sequuntur breuem, ipsa manet perfecta. Sic in prolatione maiori, semibrevis manet ante duo suspiria.

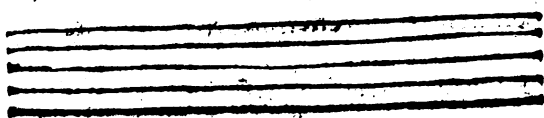
Fit etiam non raro q̃ figura imperfecta, non semper proximam maiorem præcedentem vel sequentem imperfecticiat, sed interdum imperfectio ad tertiam aut quartam notulam vel precedentem, vel sequentem imperfectibilem transferatur, de qua certa regula tradi vix potest, quanq̃ aliqui hoc, per diuisionis punctum innuere nituntur, certius tamen ex Vuenceslai nostri documento deprehenditur, qui inquit.

*Ex una aut utraq; sit imperfectio parte
Si uero certam cordi est cognoscere partem
Intipe ab initio seriem numerare notarum
Ostendet numerus partem ternarius illam.*

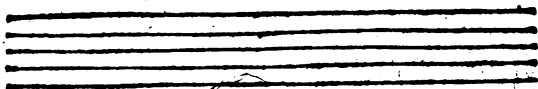
c iij Sequitur

SEQVITVR EXEMPLVM TRIVM
 partium, de cuiuslibet notæ (penes suum
 musicæ gradum) imperfectione, vtpu-
 ta, semibrevis in prolatione perfe-
 cta, longæ in modo minore
 perfecto, brevis in tem-
 pore perfecto.

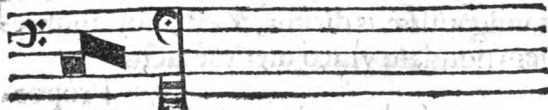
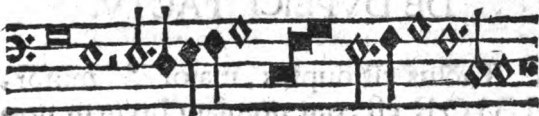
DISCANTVS.

EXEMPLVM DE IMPER. TENOR.

BASSVS.

c v

Caput

CAPVT SEPTIMVM

DE TACTIBVS.

*Si cupis ut Tactus signorum regula certa
Sit notus, nostrum hoc uolue reuolue Caput.*

TACTVS est continua motio præcento-
ris nanu signorum inditio facta, cantum
dirigens mensuraliter. Fit autem in singulis
mulicæ gradibus per figuras & signa, varia-
turq; secundum signorum diuersitatem, qua-
re nihil aliud est, q̃ debita & conueniens
mensura, modi, temporis & prolationis.

DE DVPLICI TACTV.

Tactus est duplex, maior & minor,
MAIOR est, qui notulam breuem non
diminutam vnico complet tactu, **MINOR**
is vulgarissimus dicitur, & est, qui semibre-
uem notulam vnico metitur tactu.

Propo-

DE TACTIBVS.

Proportionatus seu sesquialter fit; cum figurę diſſimili quantitate proferuntur, cum ſcilicet tres ſemibreues contra vnam, aut contra duas proferuntur, vt in proportionibus fit de genere multiplici, vbi duę aut quatuor notulę, contra vnam modulantur.

In huiusmodi ſignis   Oz Cz aliqua menſurę pars adimitur, hinc eſt quod in ipsis, vel notę velotius tangi debent, vel ſemper duo tactus accipi pro vno.

REGVLA.

In omnibus ſignis, ſemibreuis tactu menſuratur integro, augmentatione & proportionibus demptis.

Caput

CAPVT OCTAVVM

DE DVPLICATIONE feu alteratione.

*Quaratione nota uariantur uel gementur
Octauo includit pagina nostra loco.*

ALTERATIO est valoris alicuius notulæ duplicatio, euenit notulis non perfectis, Ea enim nota dicitur altera, quæ seipsam bis valet, vt longa sumpta pro duabus longis, breuis pro duabus breuibus. Causatur autem alteratio solum in gradibus perfectis vt imperfectio, cum in illis numerus ternarius solum reperitur, Estq; contraria imperfectioni, Fit enim ob defectum vnus notæ, computata ternarij numerositate, Sequitur ergo tantum quattuor notarum species posse duplicari.

Tantum

DE ALTERATIONE.

Tantum quatuor sunt notæ alterabiles, scilicet, Longa, brevis, semibrevis & minima.

SEQVUNTUR TRES DE alteratione generales Regulæ.

PRIMA.

Nulla nota ante sibi similem alteratur, nec maior per minorem. Eius ratio est, quia alteratio est adinuenta ad numeri ternarij constitutionem, simile autem cum simili semper alias facit numerum ternarium.

II.

In secundam, & non in primam cadit alteratio.

III.

Alteratio plenitudine notarum ac puncto diuisionis tollitur.

Specia-

DE ALTERATIONE. SPECIALES DE DVPLICA- tione notularum regulæ. PRIMA.

Alteratio fit in tribus musicæ gradibus, In signo modi perfecti, brevis alteratur, id est valet duas, quando duæ super sunt vltra ternarium, hoc modo.

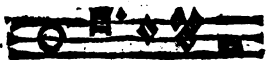

Modus minor.

Vide etiam Bassum Exempli de tribus musicæ gradibus.

II.

In signo temporis perfecti, semibrevis fit dupla, quando duæ vltra ternarium residuæ sunt, sic.

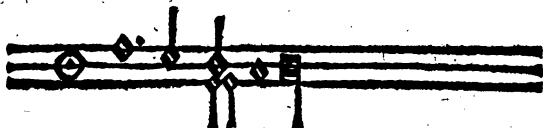
Tempus perfectum.

In signo

DE ALTERATIONE.

III.

In signo prolationis perfectæ, alteratur minima. Vide exemplum.

IIII.

Duplicatio fit potissimum in ligatura duarum semibreuium. Vide Bassum Exempli de imperfectione.

V.

Per diuisionis punctum, aptissime discernitur alteratio ab imperfectione, Quocienscunq; igitur inter duas imperfectibiles figuras, duæ alterabiles clauduntur, absq; diuisionis puncto, secunda semper alteratur. Si vero tres alterabiles notæ, inter duas imperfectibiles locantur, ambæ perfectæ manebunt, & nulla alterabilium alteratur, quia numerus ternarius ubiq; est perfectus.

De

DE DVPLICATIONE, NOTA sequentes Versiculos.

Ars perhibet quandoq; nota duplicare ualorem

Sed non cuiuscunq; nota, nisi que sit alius

Tertia pars, duplicatur enim species minor ante

Maiorem. Pausam nunq; uaria, nota queris

Cur duplicatur? ut efficiat ternarium arithmum

Cum præcunte nota, sine quo perfectio nulla est

Quandocunq; ultra numerum ternariū habundat

In gradibus nota perfectis, imperficit illa

Aut precedentem notulam, aut omnino sequentem

Hoc diuisiuo poteris cognoscere puncto,

In partem imperfectio quam cadit, hæc duplicetur

Sicq; duæ superant, duplicanda est ultima tantum.

Hoc quoq; sciendum est, q̄ alteratio
maximam excludit, & in minima termina-
tur, quia maxima maiorem se, cuius valo-
rem assumat, non habet, diminutiores au-
tem figuræ, non sunt numero ternario com-
putandæ.

Caput

CAPVT NONVM

De punctis.

*Si uis punctorum liquido natura pateſcat
Hæc uoluas lector, omnia prorsus habes.*

PVNCTVS in cantu, vel poſtponitur vel interponitur, aut anteponitur, Et eſt minimum quoddam ſignum, quod notulis adiicitur, habetq; in harmonia triplex officium, Vel perficit, vel diuidit gradus, aut mediam partem notulæ cui adiungitur addit, Et ſic a diuerſis effectibus, veteres eum varijs appellauere nominibus, vt puta.

PERfectionis, qui alicui notæ perfectæ poſtpoſitus, ipſam nec auget nec minuit, ſed ſaluat eius perfectionem, ne a ſequenti imperficiatur, Et eſt excogitatus propter incertos cantores.

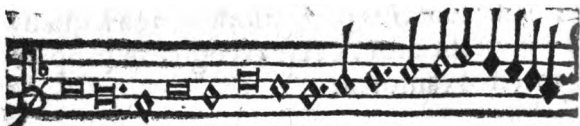
ADDitionis punctus eſt, qui ad latus notæ poſitus, ei dimidiam partem addit, Is dicitur etiam augmentationis, notam enim
d cui

DE PVNCTIS.

cui additur, recto proprietatis dimidio ad-
auget, & ponitur circa notas imperfectas,
pro aliqua specie notarum.

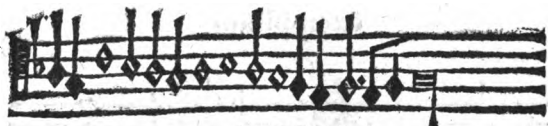
DIVISIONIS, is alicui notule præ-
positus aut postpositus, neq; adimit neq; af-
fert, sed notulam applicandam esse indicat,
vel ad præcedentem vel ad sequentem, pro
ternario in notulis dimensione, nec locatur
directe ad latus notule, sed paulo altius vel
depressius. Dicitur etiam alterationis pun-
ctus, quam vel prohibet vel indicat. Item
imperfectiois, notam enim cui aliquam ap-
plicandam designat, imperfectit, Diciturq; a
nonnullis transportationis, notis enim adpo-
situs, eas ad distantiores figuras transfert
computandas.

Exemplum.

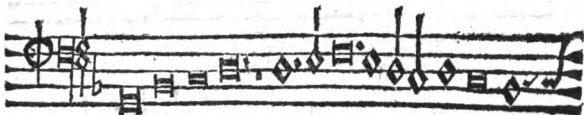

TENOR.

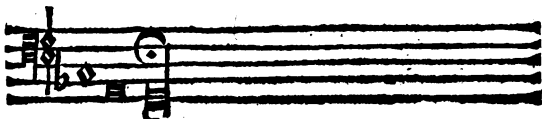
EXEMP. DE PVNCTIS.

BASSVS.

Perfectionis. Additionis. Diuisionis.

CAPVT DECIMVM DE SYNCOPA.

Quid sit non dubito studiose Syncopa queres?

Non est quod queris, hoc lege, uolue caput.

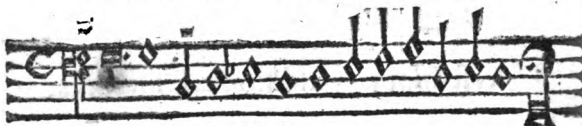
Syncope, est reductio minoris notulæ, vltra maiorem vel minores, cui connumeratur. Deseruit autem ad contrapunctum, quoniam altera pars notę syncopatę frequenter est discordantia, vt in exemplo claret.

d ij

DE SYNCOPATIONE exemplum.

TENOR. Beata viscera.

BASSVS.

DE SYNCOPATIONE TA, lis datur Regula.

Minima notula ultra pausam breuem
non est transferenda, similiter semibreuis
ultra pausam breuem raro, nunq̃ vero ul-
tra longæ pausam debet reduci.

Caput

CAPVT VLTIMVM

DE PROPORTIONE, IN QVA totum musicæ consistit ne- gotium.

*Non age quæ summa est artis proportio nostræ
Est in postremum rite reclusa locum.*

Proportio est duarum rerum adinuicem
collatio, Fit præcipue in numeris, conso-
nantijs & notarum numeris.

Proportionum alia est æqualitatis, vt
1 ad 1, 2 ad 2. Altera inæqualitatis, quæ est
duarum rerum inæqualium adinuicem rela-
tio, vt 4 ad 3, & 2 ad 3. Et hæc est duplex,
scilicet, maioris inæqualitatis, & minoris in-
æqualitatis.

Proportio maioris inæqualitatis est,
quando numerus maior ad minorem com-
paratur, vt 4 ad 3, 4 ad 2, 6 ad 3, &c.

Minoris inæqualitatis fit, dum minor ad
maiolem refertur numerum, vt 3 ad 4, 3 ad
6. Et has maioris & minoris inæqualitatis
species tantum musicus considerat, vocum
d. ¶ enim

DE PROPOR.

enim & phtongorum similitudo, consonantiam non parit, sed dissimilitudo.

Maioris

minuit

inequalitatis proportio
notas æque ac pausas

Minoris

adauet.

PROPORTIO DVABVS C^l fris in cantu signatur.

Diuerſi numeri eiusdem uero ſpeciei

Mutuo ſi coeunt notula, proportio fertur

Ipfæ quidem duplici cifra ſignatur in Odis

Sub maiore minor (cum conſtrnitur) minor autem

Supra maiorem (cum deſtruitur) ſituatur.

Omnis proportio infringitur per immediatam contrariæ proportionis ſuppoſitionem, vel per temporis ſignum poſt proportionem poſitum, vel per ſignorum inuerſionem, quæ omnia ſuis exemplis inferius patebunt.

Scia

DE PROPORTIO.

Sciendum vero, q̄ proportiō maioris inæqualitatis quinque genera habet, scilicet tria simplicia & duo composita, vt multiplex, superparticulare, superpartiens, multiplex & superparticulare, multiplex & superpartiens. De his plura scribere non est nostri negocij, quandoquidem ad theoricam magis q̄ practicam musicam pertinent spectantq̄, his igitur supersedere cordi est, quoniam in cantilenis raro illarum specierum vsus incidit, nisi admodum paucarum, vt dupla, tripla, quadrupla, Et superparticularis, vt sesquialtera & sesquitercia. Aliæ propter difficultatem raro admodum notis accommodantur, a dupla igitur auspicabimur, quæ facillima est cognitu, ceterisq̄ omnibus communior magisq̄ vsitata.

DVPLA PROPORTIO.

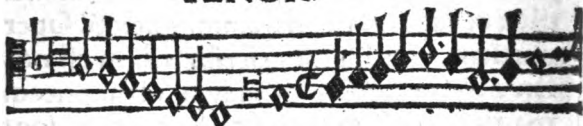
Fit musicaliter, quando duæ notæ contra vnā veluti in acie constituuntur, aut quatuor contra duas collocantur eiusdem speciei. Signatur autem hæc proportio sic.

2 4 Quod concentus sequens indicat,
1 2 d. iii

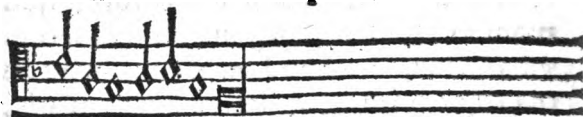
DE DVPLA.

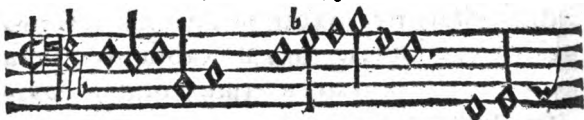
TENOR.

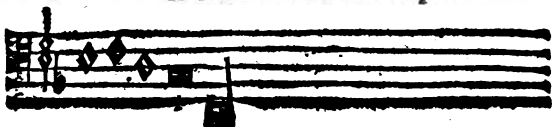
Decrescunt in duplo.

BASSVS.

Diminuuntur in duplo

DE DVPLA.

Quandoq; tamen canonice, absq; numeris dupla innuitur proportio, aliaq; multiplicis generis omnes proportionales, industriae & tentationis, breuitatisq; causa, dicendo, diminuitur vel decrescit in duplo, vel brevis sit semibrevis. Et his similibus canonibus.

CANON autem est imaginaria praecipitio, ex positis, non positam cantilenae partem eliciens,

Dupla etiam proportio, per aequalia quandoq; signa demonstratur, vt si semicirculus cum binarij numeri adhesionem, circa omnes cantilenae partes disponitur. Quidam vero signis transversis, duplam disponi volunt, sic CC DT .

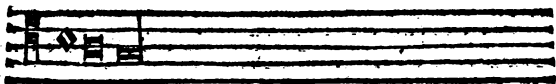
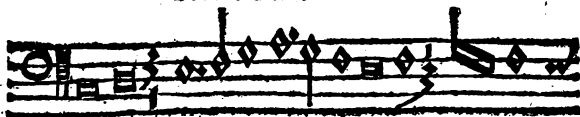
d v

De

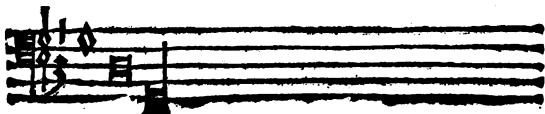
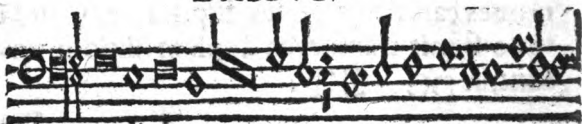
DE TRIPLA PROPOR- tione, quæ fit.

Quando numerus maior continet mi-
norem ter, vt 3 ad 1. 6 ad 2. Harmonice, quæ
dotres notulæ contra vnâ sibi specie si-
milem proferuntur, vt in exemplo.

TENOR.

BASSVS.

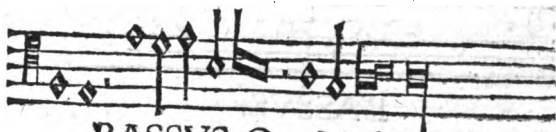
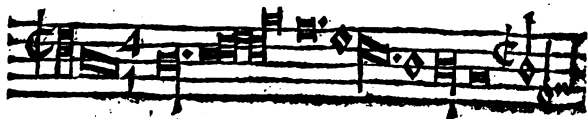

De

DE QVADRVPLA.

Que fit, quando maior numerus ad minorem relatus, numerum quaternarium am-
bit, musice vero, quando quatuor notę, con-
tra vnam eiusdem speciei promuntur, Ex-
emplum.

TENOR.

BASSVS Quadruple.

De

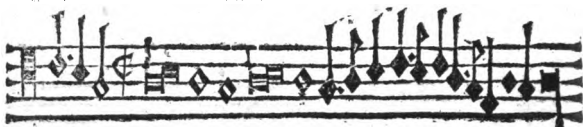
DE SESQVIALTERA.

Quando tres minimæ proferuntur contra duas, fit proportio sesquialtera.

Exemplum.

TENOR.

BASSVS.

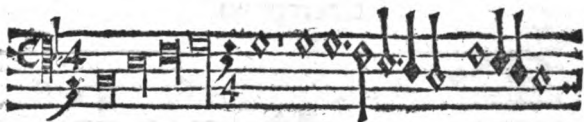

De

DE SESQVITERTIA.

Sesquitertia fit, cum quattuor notulae
tribus æquivalent sibi consimilibus & no-
mine & quantitate, Et figuratur sicut est vi-
dere in exemplis.

TENOR.

BASSVS.

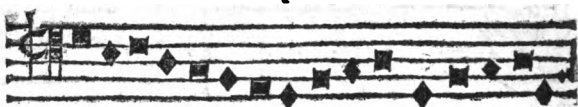

De hemiola

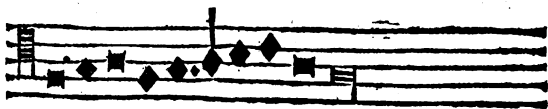
DE HEMIOLA:

Hemiola fit, quando tres semibreves sub vnum tactum cadunt, aut brevis perfecta. Eius signum est integer circulus, vel semicirculus, subscripto numero ternario. Aliquando etiam designatur, cum notulae nigrore obducuntur.

Exemplum.

TENOR.

BASSVS.

AD PROPORTIONVM DICTAARUM

cognitionem, sequentes seruari debent cautiones.

I. Proportio non rite in cantionibus assignatur, nisi duobus numerorū characteribus, quoniā idem numerus ad diuersos relatus, aliam & aliam habet proportionem, vt 3 ad 2. facit proportionem sesquialteram. 3 ad 1. triplam, & 3 ad 4, subsesquitertiam facit. Et quemadmodum vna vox non facit concientiam, ita nec vnus numerus proportio-

II. Si diuersa sunt partium cantilenarum signa, non rite assignabitur proportio secundum notarum numerum.

III. Sesquialteræ non euenit alteratio, nisi ex parte temporis aut prolationis.

IIII. Omnis proportio in gradibus perfectis, notarum accidentia (vt alterationem & imperfectionem) non variat.

LAVS DEO.

VITEBERGAE

apud Georgium Rhau.

Anno M. D. XXXVIII.

Laudate pueri Dominū, laudate nomen Do-
mini. Sit nomen Domini benedictum, ex
hoc nunc & vsq; in seculum.

BAYERISCHE
STAATS-
BIBLIOTHEK
MÜNCHEN